

«Τα δικαιώματα του ανθρώπου σε ενδο-ταξική εφαρμογή και με συγκείμενο την “Αντιγόνη” του Σοφοκλή»

Ελισάβετ Ιωαννίδου

1. Το Πειραματικό Λύκειο του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, το προφίλ των μαθητών του και η εκπαιδευτική δράση του στα ανθρώπινα δικαιώματα

Στο Πειραματικό Λύκειο του Πανεπιστημίου Μακεδονίας φοιτούν μαθητές από περιοχές της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Η πλειονότητα αποτελείται από ελληνόπαιδες, συχνά όμως υπάρχουν μαθητές με γονείς παλιννοστούντες ή/ και αλλοδαπούς. Ακόμη, το ποσοστό των μαθητών με μαθησιακά προβλήματα (λ.χ. δυσλεξία) δε διαφέρει από αυτό των άλλων δημοσίων λυκείων. Η συγκυρία αυτή το καθιστά, μεταξύ άλλων, αυτοπαθώς και αυτονόητα χώρο πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης και έγκειται στο ίδιο πλαίσιο αναφοράς με το ευρύτερο πολυπολιτισμικό κοινωνικό περιβάλλον.

Κατά τα προηγούμενα δύο σχολικά έτη -από το 2010 έως το 2012- υλοποιήθηκε ένα πρόγραμμα σχετικό με τα ανθρώπινα δικαιώματα, το οποίο στην εφαρμογή του στηριζόταν τόσο στον πολυπρόσωπο χαρακτήρα της τάξης όσο και στην εγγενή κοινή επιθυμία των αλληλεπιδρώντων (καθηγήτριας – μαθητών) για ανάδειξη και υποστήριξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Παλαιότερα, κατά τη σχολική χρονιά 2009-2010, τα ανθρώπινα δικαιώματα διδάχτηκαν ως προαιρετικό μάθημα, ενώ ήδη από το 2008 είχε υλοποιηθεί το ίδιο πρόγραμμα σε συνεργασία με το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο του Ευόσμου.

Πέρυσι και προπέρυσι το πρόγραμμα υποστηρίχθηκε από τους μαθητές της Β΄ λυκείου και με δικό μου προσχεδιασμό -και στη συνέχεια διαμόρφωση- συνδέθηκε με τη διδασκαλία της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή. Η συγκεκριμένη παιδαγωγική και διδακτική πρακτική είχε ως στόχο αφενός την ευαισθητοποίηση των μαθητών στα ανθρώπινα δικαιώματα και αφετέρου την παράλληλη συν-αντίληψή τους μέσα από τα *ανθρωπιστικά* συμφραζόμενα της «Αντιγόνης». Ανάμεσα στους μαθητές υπήρχαν μία Αλβανίδα, δύο μαθητές με πατέρα Ιορδανό και Αιγύπτιο αντίστοιχα, μία μαθήτρια με πατέρα από το Ισραήλ και μία με καταγωγή Ρομά. Οι μαθητές παλιννοστούντων γονέων είναι στην πλειονότητά τους γεννημένοι εδώ.

Η ενημέρωση και πληροφόρηση γύρω από τα δικαιώματα του ανθρώπου, όπως ήταν αναμενόμενο, ενδιέφερε όλους, κυρίως όμως τους μαθητές που σχετίζονταν με διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Παρ' ότι η συνοχή των τάξεων φαινόταν άρρηκτη, μικροπροβλήματα (πειράγματα ή προσβολές) κυρίως για το χρώμα, δεν έλειπαν. Ωστόσο, η συμμετοχή όλων στις δράσεις του προγράμματος υπήρξε αμέριστη. Εξάλλου, η παράλληλη δίωρη διδασκαλία των ανθρωπιστικών ιδεωδών των κλασικών χρόνων, την οποία προσέφερε η «Αντιγόνη», αποτελούσε ουσιαστικά το συγκείμενο για την ανίχνευση, την κατανόηση και τη μελέτη των δικαιών του ανθρώπου.

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

2. Η διδασκαλία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Β' λυκείου με αφετηρία την τραγωδία «Αντιγόνη» του Σοφοκλή

Ενδοταξικά, η ξεχωριστή διδασκαλία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στηρίχθηκε στις βιωματικές ασκήσεις (μάθηση μέσα από την πράξη) που εμπιρεύονται στο “Compass”, το εγχειρίδιο εκπαίδευσης για νέους του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τα θέματα επιλέγονταν με βάση ανάλογες αναφορές που είχαμε εντοπίσει στην «Αντιγόνη» και στις οποίες θίγονταν ζητήματα όπως, η υπεροχή του γραπτού ή άγραφου νόμου, η ελευθερία του λόγου, η ενσυνείδητη επιλογή, οι σχέσεις των πολιτών με την εξουσία και το κράτος, κ.ά. Κατά τις ώρες της «Αντιγόνης» σχεδόν πάντοτε το μάθημα έκλεινε με σύντομη συζήτηση κάποιου θέματος από τα ανθρώπινα δικαιώματα που είχε εντοπιστεί στις διδασκόμενες ενότητες. Το αντίστροφο συνέβαινε στις συνεδρίες που έκλειναν με τις βιωματικές

ασκήσεις του “Compass” γινόταν δηλαδή αναφορά σε αντίστοιχο θέμα του αρχαίου κόσμου, που είχε σχολιαστεί στην Αντιγόνη. Ειδικότερα, και για παράδειγμα, το θέμα του φωτός-σκότους στην τραγωδία αποτελεί την κυρίαρχη αντίθεση που επιδρά στη συνειδησία και την αυτοαντίληψη των ηρώων. Με το σκότος εκφράζεται το σκοτεινό σύννεφο που πέφτει επάνω στον ανθρώπινο νου, τον τυλίγει μονομιάς με σκοτάδια, του κρύβει τον σωστό δρόμο της αλήθειας και της δικαιοσύνης και τον παρασέρνει στον χαμό του.¹ Ο σκοτισμένος από υπεροψία και αλαζονεία νους του Κρέοντα αδυνατεί να συλλάβει τον σωστό δρόμο της αλήθειας και της δικαιοσύνης που πορεύονται η Αντιγόνη και ο τυφλός μάντης Τειρεσίας. Τον Τειρεσία, που μη βλέποντας το φως βλέπει το αόρατο, ο θεός τον εμπνέει με τη

Εικόνες 44, 45 και 46.

Οι μαθητές δραματοποιούν στιχομυθίες της «Αντιγόνης»

¹ Vernant, J.P. (1989). Μύθος και Σκέψη, τ. α'. Αθήνα, Δαίδαλος Ι. Ζαχαρόπουλος, σ. 189.

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

διόραση, του φανερώνει κάθε πραγματικότητα που ξεφεύγει από το ανθρώπινο μάτι. Έρχεται τότε το ερώτημα: ποιος πραγματικά βλέπει;

Με αφορμή τον παραπάνω προβληματισμό από το κείμενο της «Αντιγόνης», στη συνακόλουθη συνεδρία για τα ανθρώπινα δικαιώματα μας απασχόλησε το θέμα των συνανθρώπων μας με αναπηρία και κυρίως των τυφλών. Καθώς το πρόγραμμα περιλάμβανε στην υλοποίησή του και δράσεις, η ομάδα του προγράμματος προσκάλεσε τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Τυφλών για ευαισθητοποίηση και ενημέρωσή μας. Η επίσκεψη του Συνδέσμου Τυφλών στο σχολείο μας πραγματοποιήθηκε στις 19 Μαρτίου. Από τους τρεις εκπροσώπους ο ένας ήταν εξ ολοκλήρου τυφλός και την ενημέρωση παρακολούθησε η Β΄ λυκείου. Πέρυσι με την τότε ομάδα επισκεφθήκαμε εμείς τη Σχολή Τυφλών Θεσσαλονίκης τις παραμονές του Πάσχα.

Η τραγωδία του Σοφοκλή τελειώνει με τη θανατική καταδίκη της Αντιγόνης. Εκτενής συζήτηση έγινε στην τάξη σχετικά με το άδικο τέλος της ηρωίδας και το αυθαίρετο -κατά τα άλλα- «δικαίωμα» θανάτου που ασκεί ο Κρέων στην «όσια πανουργήσασα» πολίτη Αντιγόνη. Οι συζητήσεις μας στράφηκαν, όπως ήταν φυσικό, στο σήμερα και τη θανατική ποινή που συνεχίζει να ασκείται σε 6 χώρες του κόσμου, μεταξύ αυτών στην πολυπληθή Κίνα και τις Η.Π.Α. Η βιωματική άσκηση που θα εφαρμόζαμε στην τάξη μετατράπηκε σ' αυτήν την περίπτωση σε βιωματική πείρα. Ή αλλιώς, τις παραμονές του Πάσχα επισκεφθήκαμε τις Φυλακές Διαβατών. Στο κοινό αίτημα των κρατουμένων, που είδαμε αποτυπωμένο στα γραπτά των φυλακισμένων-μαθητών του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας της φυλακής, για *δίκαιη δίκη* και *ελευθερία*, υποσχεθήκαμε το στο εξής αδιάλειπτο ενδιαφέρον μας για την προστασία και υπεράσπιση των δικαιωμάτων των φυλακισμένων.

Μελετώντας το αρχαίο κείμενο εντοπίσαμε και άλλα πολλά σημεία στα οποία θίγονταν επιμέρους ζητήματα και που αφορούσαν στα ανθρώπινα δικαιώματα. Σημειώνουμε ως κυρίαρχα τα θέματα που σχετίζονται με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τη δικαιοσύνη, προπαντός στο πρόσωπο της Αντιγόνης: η ελευθερία της έκφρασης του λόγου, ζητήματα που αφορούν στη νομιμότητα και τη νομιμοφροσύνη, την εξουσία και τη δύναμη, τον αυταρχισμό και τον αγώνα για τα δικαιώματα, τη θανατική ποινή, την αλληλεγγύη, τη σχέση πολιτείας – θρησκείας (Κρέων – Τειρεσίας), τον πλούτο, την αισχροκέρδεια και το κέρδος, το ηθικό δίλημμα της ταφής. Σε κάποια άλλη παιδαγωγική συνθήκη το ίδιο κείμενο (αυτό της Αντιγόνης) θα μπορούσε από μόνο του να αποτελέσει ένα εγχειρίδιο εκπαίδευσης στα δικαιώματα του ανθρώπου.

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

Η ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τεράστιο ηθικό ζήτημα : *υπεροχή γραπτών ή άγραφων νόμων*

Επιμέρους ζητήματα:

- ◆ Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και δικαιοσύνη (στ. 49-99, 450-470)
- ◆ Δικαίωμα ταφής – ηθικό δίλημμα (στ. 69-77, 511-522)
- ◆ Ελευθερία έκφρασης του λόγου και της ενσυνείδητης επιλογής (στ. 289-292, 459-460, 504-509)
- ◆ Θανατική ποινή (στ. 773-780)
- ◆ Αλληλεγγύη (στ. 511-523)
- ◆ Νομιμοφροσύνη – νομιμότητα (στ. ΙΣ., 505 κ.ε., 531-533, 672-676)
- ◆ Εξουσία, Δύναμη και Ισότητα (σελ. 53-55, στ. 162-222, 178-179, 449, 478-479)
- ◆ Αυταρχισμός (στ. 191, 207-210, 666-667, 690-691, 736-739)
- ◆ Αγώνας για τα Δικαιώματα (στ. 693-699, 736-739)
- ◆ Λειτουργία της Δημοκρατίας, Ειρήνη - Βία – Ασφάλεια (στ. 295-301, 736-739, 675-676)
- ◆ Σχέση Εξουσίας – Θρησκείας (στ. 450-457, 744-745, ΤΕΙΡ.)
- ◆ Κέρδος, αισχροκέρδεια, πλούτος (στ. 293-301, ΚΡ.)
- ◆ Δικαιώματα του παιδιού – χάσμα γενεών (στ. 484-485, 635-647, 719-721)
- ◆ Ισότητα των δύο φύλων – θέση της γυναίκας (στ. 61-62, 458-9, 677-680)

Αντιγόνη – Ισμήνη

Κρέων – Αντιγόνη

Κρέων – Αίμων

Κρέων – Τειρεσίας

Ο πανανθρώπινος χαρακτήρας των παραπάνω ζητημάτων, με την έννοια ότι αφορούν σε όλους τους ανθρώπους και όπως αποδεικνύεται όλων των εποχών, σε συνάρτηση με τον πολυπρόσωπο – πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της τάξης, υπέδειξαν και την επόμενη δράση μας. Στις 24 Απριλίου επισκεφθήκαμε το Διαπολιτισμικό Γυμνάσιο του Ευόσμου σ' ένα πλαίσιο επικοινωνιακής προσέγγισης και ενδιαφέροντος για τη *διαφορετικότητα* αλλά και ευαισθητοποίησης σε θέματα που αφορούν στην υπεράσπιση των Δικαιωμάτων των ξένων.

Στην τελική συνεδρία του προγράμματος τα παιδιά απήγγειλαν μακρά αποσπάσματα από την «Αντιγόνη» και ερμήνευσαν αυθόρμητα τους αντίστοιχους ρόλους.

Η νοητή αυλαία μας έκλεισε με τη δημιουργία πόστερ, στο οποίο κάθε μαθητής δήλωνε την

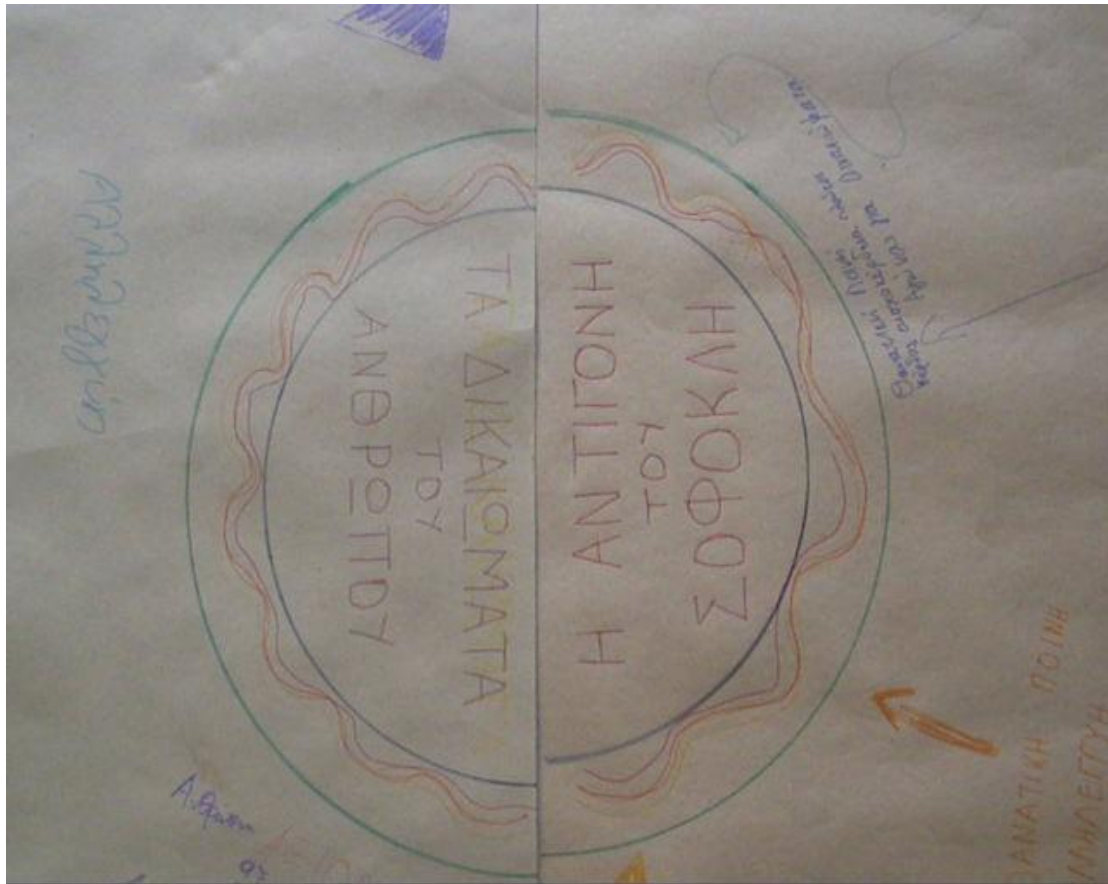
Εικόνα 47.

Οι μαθητές συνοψίζουν τη μάθησή τους για τα δικαιώματα του ανθρώπου σε πόστερ

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

ευαισθησία και το κύριο ενδιαφέρον του για κάποια από τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Τα αποτελέσματα του προγράμματος συνοψίστηκαν στη δημιουργία ευσχήμου αφίσας.

Εικόνα 48.

Το πόστερ που δημιούργησαν οι μαθητές